

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1949.

Ἐξαιρετικῶς σημαντικόν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι κατόπιν τόσων δισταγμῶν, ἀναβολῶν καὶ ποικίλων παρεμβληθέντων ἐμποδίων ἤρχισαν τέλος αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὸ ἄνοιγμα καὶ τὴν ἐπανέκθεσιν τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ἐπετεύχθη κατόπιν ἐπιμόνων προσπαθειῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἐνάρξεως πυρκαϊᾶς ἢ ἀποδέσμευσις τῶν ὡς ἀποθηκῶν ἐφοδίων χρησιμοποιουμένων αἰθουσῶν τοῦ Μουσείου, οὕτω δὲ ἐγένετο ἡ ἀποσυμφόρησις τῶν ἄλλων μουσειακῶν χώρων καὶ μάλιστα τῶν ἐργαστηρίων διὰ μεταφορᾶς τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἡμιτελῆ πτέρυγα. Ἡ ἐναρξίς ὅμως τῶν κανονικῶν ἐργασιῶν διὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ Μουσείου ἐγένετο μόλις κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, διατεθέντος τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀρισθέντος κονδυλίου. Λίαν εὐφροσύνως ὅμως ἀναγγέλλεται ἡ ὀριστικὴ διάθεσις ἐνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου δισεκατομμυρίου δραχμῶν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπισκευῆς, ἀποπερατώσεως καὶ συμπληρώσεως μιᾶς ἀκόμη πτέρυγος τοῦ κτηρίου τοῦ Μουσείου, τὸ ὅποιον οὕτω θὰ ἀποβῆ, μὲ τὴν διαμόρφωσιν τῶν κύκλω χώρων καὶ τοῦ ἐναντι αὐτοῦ χώρου τοῦ Προμαχῶνος Ἀλκαζάρ, τὸ καλύτερον μουσειακὸν κτήριο τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀρχιτέκτων Πάτροκλος Καραντινὸς προετοιμάζει τὰ τελικὰ σχέδια καὶ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὅλου ἔργου ἐλπίζεται βασίμως ὅτι θὰ ἔξη συντελεσθῆ ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Δέον νὰ ὑπογραμμισθῆ ἐνταῦθα ἡ συμβολὴ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπυρ. Μαρινάτου διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ διάθεσιν τῶν ἀπαιτουμένων κονδυλίων ἐκ τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς μελέτης. Κατὰ τὸν μνημονευθέντα Προμαχῶνα θὰ κατασκευασθῆ μουσειακὸν παράρτημα διὰ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ τὰ δευτερεύοντα γλυπτὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τοῦ χώρου διαμορφουμένου κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τοὺς τουριστικοὺς σκοποὺς τοῦς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ συνεχίζονται αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐπανέκθεσιν τοῦ Μουσείου, μὲ προοπτικὴν νὰ γίνων κατὰ κλιμάκια καὶ τμηματικῶς προσιτῶν αἱ κύρια ἀρχαιότητες, μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τῆς τελικῆς διαρρυθμίσεως, ἡ ὁποία εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ μόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου κτηρίου. Κύριον μέλημα τῆς Διευθύνσεως εἶναι νὰ γίνῃ ἡ ἐπανέκθεσις κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν, ἱκανοποιοῦντα τόσον τὴν ἀνάγκην τῆς τουριστικῆς ἐπιδείξεως τοῦ Μουσείου ὅσον τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ περιεχομένου του. Ἀναγγέλλεται ὅτι νέα μεταλλικὰ καὶ κρυσταλλόφρακτοι προθῆκαι θὰ παραγελθοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ καταστῆ πραγματοποιήσιμος ὁ ὡς ἄνω σκοπός.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξαιρετικῶς δυσμενεῖς ἐμφανίζονται αἱ συνθήκαι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Κρήτης ὡς πρὸς τὸ προσωπικόν. Πολλαὶ θέσεις φυλάκων παρσμένουσι κεναί, ὥστε τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἐβεβαιώθη ὅτι κινδυνεύουν οἱ ἀρχαιολ. χώροι καὶ διέταξε τὸ κλείσιμον τοῦ ἀρχαιολ. χώρου τῆς Κνωσοῦ, ἐπιτρέψαν τὴν εἴσοδον μόνον εἰς τοὺς ξένους ἵνα ὑποχρεωθῆ τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν νὰ ἐγκρίνῃ τοὺς διορισμοὺς φυ-

λάκων. Παραμένει πάντοτε προβληματικόν, πῶς θὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως τόσων χιλιάδων ἀντικειμένων μὲ ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν προσωπικὸν περιοριζόμενον εἰς δύο μονάδας καὶ φυλακτικὸν προσωπικὸν τελείως ἀνεπαρκές.

Ἡ Τουριστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἡρακλείου συνέβαλεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐμφανίσεως τῆς ζώνης τοῦ Μουσείου καὶ τὴν διαμόρφωσιν μικροῦ κήπου κατὰ τὸν περίβολον τοῦ περιστύλου, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Γεωργίας κ. Ἄνδρ. Ξανθουδίδου. Μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐπετεύχθη ἡ μερικὴ ἀπομάκρυνσις τοῦ σταθμοῦ φορτηγῶν αὐτοκινήτων ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἡ αὐτὴ Ἐπιτροπὴ μεριμνᾷ διὰ τὴν διαμόρφωσιν εὐπρεποῦς εἰσόδου μετὰ πλατείας εἰς τὸν ἀρχαιολ. χώρον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

Ἡ κατάστασις τῶν ἀρχαιολ. Συλλογῶν δὲν εἶναι εὐχάριστος. Τὸ Μουσεῖον Χανίων ἐξακολουθεῖ νὰ στεγάζεται εἰς τὸ ἀκατάλληλον λόγῳ τῆς γειτονίας τῆς θαλάσσης οἶκημα Γιαλὸ Τζαμισί. Τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης, προσωρινῶς στεγαζόμενον εἰς ἓν Δημοτ. Σχολεῖον, κινδυνεύει νὰ ἐκβληθῇ χωρὶς νὰ εὑρεθῇ κατάλληλον οἶκημα διὰ τὴν ἐξασφάλισίν του. Προωθήθη ὁμως διὰ τὴν ὀριστικὴν του στέγασιν τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἐνετικῆς Λέσχης εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς μορφήν. Ἡ Συλλογὴ Νεαπόλεως μετετοπίσθη στεγασθεῖσα προσωρινῶς εἰς μικρὸν ναῖδριον παρὰ τὴν Μεγάλην Παναγίαν καὶ εἰς γειτονεῦον δωμάτιον τῆς Ἐπισκοπῆς. Ὀριστικὴ στέγασις προβλέπεται νὰ γίνῃ εἰς τὸ οἰκοδομούμενον κτήριο τοῦ Δήμου Νεαπόλεως. Αἱ λοιπαὶ συλλογαὶ παραμένουν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν.

Ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν καὶ προστασίαν τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ μεμονωμένων μνημείων ἐγένοντο τὰ ἀκόλουθα :

Ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων, ἐπαύλεων καὶ συνοικισμῶν δὲν ἐξετελέσθησαν, εἰμὴ εἰς περιορισμένην κλίμακα εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ αὐτῆς ἐν Κνωσῷ ἀρχιτέκτονος Pit de Jong. Αἱ τελευταῖαι ἀπέβλεψαν εἰς στερέωσιν δαπέδων γυψολιθικῶν, ἀποκατάστασιν τῶν βωμῶν τῶν αὐλῶν, στερέωσιν τῶν τοίχων, ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν ἄνω ὀρόφων κλπ· τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς κλίμακος τῆς ἀγούσης εἰς τὸν 4ον ὄροφον τῶν βασιλικῶν διαμερισμάτων κατεβιβάσθησαν καὶ ἀπετέθησαν ἐκεῖ πλησίον, διότι ἠπεῖλουν πῶσιν. Ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαιολ. μινωικῶν χώρων διετέθησαν παρὰ τοῦ Δημοσίου λίαν περιορισμένα καὶ μόνον διὰ τὸν καθαρισμὸν ὀρισμένων χώρων (Ὡδεῖον Γόρτυνος, Ναὸς Ἀγ. Τίτου, Ἀνάκτορον Φαιστοῦ), ἀνηγγέλθη ὁμως ὡς προσεχῆς ἡ διάθεσις 390 ἑκατομμυρίων διὰ τὴν στερέωσιν τῶν μνημείων τῆς Κρήτης. Ἀντιθέτως διετέθησαν μικρὰ σχετικῶς ποσὰ, ἱκανὰ ὁμως διὰ τὴν προσωρινὴν προστασίαν, διὰ τὰ μικρὰ τοιχογραφημένα παρεκκλήσια τῶν Εἰσοδίων τοῦ Σκλαβεροχωρίου καὶ τῆς Ἀγ. Πελαγίας τῆς Ἄνω Βιάννου. Αἱ ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, εἰς τὸ πρῶτον δὲ τῶν δύο μνημείων ἐγένετο καὶ καθαρισμὸς καὶ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν. Διὰ κοινῆς συμβολῆς τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας καὶ τοῦ Τουρισμοῦ ἀπεκατεστάθη καὶ ἐπροστατεύθη διὰ κιγκλιδώματος ἡ ἱστορικὴ Κρήνη Πρίουλι τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Ἡ ἐνετοτουρκικὴ ὄραία κρήνη, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κρήνη Ἰδομενέως, κατέστη ἀναπόφευκτον, ἐπειδὴ ἐρυστομεῖτο ἐξ ὀλοκλήρου, νὰ κατεδαφισθῇ καὶ νὰ μεταφερθῇ τὸ ὑλικὸν αὐτῆς εἰς τὸν χώρον τοῦ Προμαχῶνος τοῦ Ἀλκαζάρ πρὸς ἐπανοικοδόμησιν. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ προστατευθῇ ἐγκαίρως ἡ μεσαιωνικὴ οἰκία τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος

Στρατηγού Βερντμύλλερ· καίτοι δὲν διεσώζετο αὕτη ἱκανοποιητικῶς, εἶχε κηρυχθῆ διατηρητέον μνημεῖον διὰ τὴν ἱστορικότητά της. Τὸ ὕλικόν αὐτῆς, ἐν οἰκόσημον, τμῆμα γοτθικοῦ τόξου, ξύλινος λέων ἐξ ὑποβάθρου ἐξώστου ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας.

Ἐξακολουθεῖ νὰ προσκρούη εἰς οὐσιαστικὰς δυσχερείας ἡ τελεσφόρος προστασία τῶν μεσαιωνικῶν τειχῶν τῶν κυρίων πόλεων τῆς Κρήτης. Ἡ ἀσκουμένη χαλαρὰ παρακολούθησις διὰ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων δὲν εἶναι ἱκανὴ πάντοτε νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπενδύσεων ἐκ κυβολίθων τῶν προπετασμάτων ὑπὸ ἰδιωτῶν, αὐθαίρετοι δὲ οἰκοδομαὶ ἐγκαθίστανται ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ παρ' αὐτά. Ἀδεία τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου ἐπετράπη ἡ διάνοιξις καὶ ἄλλου ρήγματος μεταξὺ τῶν προμαχῶνων Μαρτινέγκο καὶ Βηθλεὲμ τῶν ἐξωτερικῶν τειχῶν τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἤδη χωρὶς νὰ ἐκτελεσθῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ὑπὸ τοῦ Δήμου τῆς πόλεως αἱ ἀναληφθεῖσαι ὑποχρεώσεις γεφυρώσεως, ἐπισκευῶν κλπ. Ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας παρημποδίσθη ἡ παραχώρησις χώρων εἰς ἰδιώτας πρὸς οἰκοδομὴν κατὰ τὰς Πύλας τοῦ Παντοκράτορος, τῆς Σαμπιονέρας, καὶ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Ἐμελετήθη κατ' ἀρχὴν ἡ τουριστικὴ ἀξιοποίησις τῆς ἐξω ζώνης τῶν τειχῶν τοῦ Χάνδακος-Ἡρακλείου μὲ τὴν δημιουργίαν τριπλῆς ζώνης πρασίνου (ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐντὸς τοῦ Χάνδακος καὶ περὶ αὐτὸν) καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν πλατειῶν τῶν προμαχῶνων ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ πλαισίου τοῦ σχεδίου Μάρσαλ. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ προγράμματος τούτου ὄχι μόνον θὰ ἀποδώσῃ τὴν μνημειακὴν μορφήν εἰς τὰ τεῖχη καὶ θὰ τὰ διασώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ βανδαλισμοῦς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ μὲ κέντρον τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου. Περὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Χανίων ἐλήφθη κοινὴ ἀπόφασις τῶν Ὑπουργείων Παιδείας καὶ Ἀνοικοδομήσεως, συμβιβαστικὴ τῶν ἐκατέρωθεν ἀπόψεων. Τόσον τὰ ἐξωτερικὰ ὅσον καὶ τὰ ἐσωτερικὰ (τοῦ Καστελλίου) τεῖχη διατηροῦνται κατὰ τὸ κύριον αὐτῶν μέρος· τῶν ἐξωτερικῶν ἐπετράπη ἡ κατεδάφισις ἐνὸς ἀκόμη τμήματος· εἰς τὰ ἐσωτερικὰ δημιουργοῦνται κλιμακωταὶ προσβάσεις συνεχίζουσαι τὰς πρὸς νότον ὀδικὰς ἀρτηρίας, ἀποκαθίσταται δὲ ἡ ὄψις τῶν τειχῶν κατὰ τὸ δυνατόν βάσει ἐνὸς ἐνιαίου, αἰσθητικῶς ἱκανοποιητικοῦ, σχεδίου. Διὰ τὴν Φορτέσαν τῆς Ρεθύμνης μὲ τὸν ἱστορικὸν ναὸν τῆς ἐγένετο εἰσήγησις ὅπως παραχωρηθῆ εἰς τὸν Δῆμον Ρεθύμνης διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν. Δυστυχῶς μεμονωμένα μνημεῖα μεσαιωνικῶν κυρίως χρόνων, τῶν πόλεων Χανίων καὶ Ρεθύμνης, μάλιστα προσόψεις ἐνετικῶν μεγάρων ἢ οἰκιῶν, ἐξαφανίζονται μὲ γοργὸν ρυθμὸν, προτοῦ προφθάσῃ νὰ ἐπέμβῃ ἡ μακρὰν εὐρισκομένη καὶ συνήθως ἀπληροφόρητος ἀρχαιολ. Ὑπηρεσία. Αἱ πολεοδομικαὶ ἀνάγκαι ἐξ ἄλλου εἶναι ἐπιτακτικαί· εἰς ταύτας ἐθυσιάσθησαν μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Κλαίρης καὶ τὰ καμαρωτὰ οἰκοδομήματα τῆς ὁδοῦ Σκρυδλώφ. Μόλις προσελήφθη ἡ δι' ἐποικοδομήσεως ἐξαφάνισις τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου Ρεθύμνης.

Διὰ τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Ἀρκαδίου ἐγένετο πρότασις ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν ἀρχικὴν μνημειώδη μορφήν, αἰρομένων ἐκ τοῦ μέσου τῶν κακοζήλων ἐπικατασκευασμάτων καὶ στερεομένων τῶν κινδυνευόντων τμημάτων τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κλαούστρων.

Ἀ ν α σ κ α φ α ἰ εἰς μεγάλην κλίμακα δὲν διενηργήθησαν κατὰ τὸ λῆγον ἔτος, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ ἤρθη ἡ περιοριστικὴ τούτων διάταξις. Τὰ διατεθέντα μέσα ὑπῆρξαν πενιχρά. Ὑπὸ βαρῶν χειμῶνα καὶ δυσμενεῖς συνθήκας

διεξήχθη υπό τοῦ Ἐφόρου δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ εἰς θέσιν Πίσω Λειβάδια ΝΑ τῶν Ἀρχανῶν, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου ἀπὸ τὸ χωρίον Βαθύπετρο, καθ' ὃν χῶρον πέρυσιν ἀνιχνεύθη μινωικὸν μέγαρον κατόπιν τυχαίων εὐρημάτων (βλ. «Κρητ. Χρονικά» Β', 589). Διὰ ταύτης διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ἑνὸς ἐκτεταμένου μεγάρου ΥΜΙα χρόνων, τοῦ ὁποίου ἐξηρευνήθησαν μέχρι τινος δύο διαμερίσματα κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν καὶ παρηκολουθήθησαν οἱ ἐξωτερικοὶ κυρίως τοῖχοι ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων ἐπὶ ἱκανὰ μέτρα. Ἀνεφάνη τετράγωνος πεσσὸς ἐντὸς ἑνὸς τῶν διαμερισμάτων περὶ τὸν ὅποιον ἀπέκειντο πίθοι. Κινητὰ εὐρήματα ἤλθον εἰς φῶς τμήματα περιτέχνου διμύξου λύχνου ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ λίθου καὶ ἐγχειρίδιον χαλκοῦν μὲ τρεῖς ἤλους. Κατόπιν τῆς δοκιμῆς ταύτης ἐγένετο κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου ἔναρξις κανονικῆς ἀνασκαφῆς, ἡ ὁποία, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἐξετελέσθη διὰ περιορισμένων μέσων, ἔσχεν ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα. Ἀνεσκάφη ἡ ΒΔ γωνία τοῦ μεγάρου καὶ τὰ παρ' αὐτὴν διαμερίσματα, τῶν ὁποίων τὸ κύριον ἦτο δωμάτιον δύο πεσσῶν, χρησιμοποιηθὲν ὡς ἀποθήκη, ἣτις περιεῖχε δεκαεξὶ πίθους, μερικοὶ τῶν ὁποίων διεσώζοντο καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ ὕψος, καὶ πολλὰ μικρὰ ἀγγεῖα, καταπεσόντα, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου. Πρὸς δυσμὰς τοῦ μεγάρου ἀνευρέθη πλακόστρωτον εἰς ἓν σημεῖον τούτου ἔκειτο λίθος ἐκθλίψεως μὲ γοῦρναν εἰσοδοχῆς τοῦ ἀποθλιβέντος ὑγροῦ. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι δὲν εἶναι εἰσέτι σαφεῖς. Κινητὰ εὐρήματα εἶναι κυρίως κεραμικὴ χαρακτηριστικὴ τῶν ΥΜΙα χρόνων μὲ σπείρας, μίμησιν στολιδώσεων, φυτικά θέματα ἢ κοκκίδας. Ἀπεκατεστάθη διὰ συγκολλησεως ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἐνδιαφέροντες «κάλαθοι».

Μινωικὴ λάρναξ ΥΜΙΙΙ χρόνων, ἀνευρεθεῖσα παρὰ τὸ χωρίον Καρνάρι τῆς περιοχῆς Γιούκτα, περισυνελέγη, ἀτυχῶς εἰς τεμάχια, ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας. Ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἀνασκαφὴ λαξευτοῦ ΥΜΙΙΙβ χρόνων τάφου εἰς τὸ προάστειον Μασταμπᾶ τοῦ Ἡρακλείου. Ἀπεδόθη μία κοινὴ λάρναξ, συνοδευομένη ὑπὸ ἐπίσης κοινῶν κτερισματικῶν ἀγγείων. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀνακαλύψεως σύγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ διαπίστωσις ὑπάρξεως νεκροταφείου ΥΜΙΙΙ χρόνων κατὰ τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως Ἡρακλείου ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἄποψιν, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πόλεως ὑπῆρξέ ποτε μινωικὸς συνοικισμὸς. Ἀρνητικὴ ἀφ' ἑτέρου ἀπέβη μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν Κατσαμπᾶ Ἡρακλείου, εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη διὰ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους ὑπόγειος λαξευτὸς θάλαμος. Ἀπεδείχθη—εὐτυχῶς ἐγκαίρως—ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀγνώστου τέως κατασκευάσματος τῶν Γερμανῶν, τῆς περιόδου τῆς Κατοχῆς, φύσεως ὀχυρωματικῆς.

Εἰς τοὺς λόφους Γυψάδες παρὰ τὴν Κνωσόν, οὐχὶ μακρὰν τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνασκάψει ὁ Χόγκαρθ μινωικὰς οἰκίας, ἤλθον εἰς φῶς λείψανα οἰκημάτων, τὰ ὁποῖα, διὰ προχείρου ἀνασκαφῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῆς Ἀγγλ. Σχολῆς, διεπιστώθη ὅτι ἀπετέλουν συνέχειαν τῶν ἐπὶ τῶν λόφων ἤδη ἀνεσκαμμένων οἰκήσεων. Μικρὸν χονδροειδὲς εἰδώλιον καὶ λιθίνη λαβὴ ξίφους κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον.

Περιορισμένη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς, ἡ γενομένη διὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόννης κ. Charouthier καὶ τοῦ Ἐταίρου κ. Deseine, περιορισθεῖσα εἰς δοκιμαστικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ τὰ δάπεδα τοῦ ἀνακτόρου, εἰς μερικὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πλακοστρώτου τῆς δυτ. αὐλῆς του καὶ εἰς τὴν ἐπιμελεστέραν διερεύνησιν τῆς πέρυσιν ἀνασκαφείσης, νοτίως τοῦ ἀνακτόρου κειμένης, οἰκίας Ε. Τὸ σχέδιον τῆς τελευ-

ταίας, μετά την απομάκρυνση δευτερευόντων διατειχισμάτων ΥΜΙΙΙ χρόνων, κατέστη έναργής: περί μικρόν φωταγωγόν περιβαλλόμενον ὑπὸ στοᾶς συσπειροῦνται δωμάτια, περαιτέρω δὲ διὰ διαδρόμου γίνονται προσιτὰ ἄλλα διαμερίσματα, μὲ δάπεδα ἐξ ἀσβεστοκονιάματος, μὲ ἐν χαρακτηριστικὸν δωμάτιον τοῦ τύπου τῶν λεγομένων «καθαρηρίων χώρων». Ἡ οἰκία ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῶν νεοανακτορικῶν χρόνων, ὑπ' αὐτὴν δὲ διαφαίνονται λείψανα παλαιότερας ἐποχῆς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐχρησιμοποιήθη ἐν μέρει μὲ προχείρους μετασκευὰς καὶ εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀνευρεθείσης κεραμεικῆς ΥΜΙΙΙ χρόνων. Οὐδὲν σημαντικὸν εὑρημα ἀπέδωκεν ἢ ἐφετείνῃ ἀνασκαφῇ.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς Πανόρου σχεδὸν συνεπληρώθη διὰ δαπάνης πάντοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀνεσκάφη τὸ ὑπόλοιπον τοῦ αἵθριου καὶ ἐξεκινήθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς εἰς τὸ κέντρον ταύτης μεγάλης τετραγώνου δεξαμενῆς. Ἡ δεξαμενὴ καταλαμβάνει ὁλόκληρον σχεδὸν, πλὴν περιθέοντος κεραμοστρώτου διαδρόμου, τὸ ὑπαίθριον μέρος, περιεβάλλετο δ' ἀσφαλῶς ὑπὸ στηθαίου καὶ ἐκαλύπτετο, φαίνεται, δι' ἐπιπέδου σανιδώματος· προφανῶς περισυνέλεγε τὰ ὄμβρια ὕδατα τῶν στεγῶν. Τὰ περιβάλλοντα τὸ αἶθριον διαμερίσματα ἐκαθαρίσθησαν μέχρι τοῦ δαπέδου καὶ κατωρθώθη νὰ ἀποκατασταθοῦν δι' ἀνευρεθεισῶν σχιστολιθικῶν πλακῶν εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ὕψος. Τὰ δυτικὰ (πολὺ πιθανόν, τοῦ διακονικοῦ) εἶναι δύο μόνον καὶ δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην, ὡς εἶχεν ὑποτεθῆ πρόφυλον· τὰ βόρεια ἴσως ἦσαν τὸ βαπτιστήριον, καίτοι τοῦτο δὲν ἐβεβαιώθη δι' ἀνευρέσεως κτιστοῦ βαπτιστηρίου· εἶναι συνολικῶς τέσσαρα καὶ περιεἶχον ἀφθόρους κεράμους καὶ πληθώραν τεθραυσμένων ἀγγείων. Ἀνεσκάφησαν ἐπίσης οἱ κατὰ τὴν νοτιάν πλευρὰν τοῦ αἵθριου τάφοι καὶ ἡ θέσις τῶν ἀποτελεῖ ἔνδειξιν τῆς θέσεως τῆς εἰσόδου εἰς τὸ αἶθριον κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην. Ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἐγκαινίου τοῦ νοῦ: ατὰ τὸ κέντρον τῆς κρηπίδος τῆς Ἀγ. Τραπέζης, ἀποτελουμένου ἐκ δύο κιβωτιδίων, τοῦ ἐνὸς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, συνισταμένων ἐκ πλακῶν μαλακοῦ λίθου. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνακαλυφθέντος εἰς τὸ βαθύτερον διαμέρισμα τοῦ βορείου παστοφορίου ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφή: *ΕΝΘΑΔΕΚΙΤΑΙ | ΘΕΟΔΩΡΟΣΨΑΔ | ΤΗΣ ΠΕΡΙΜΕΝΩΝ | ΤΑΣΑΨΕΥΔΕΙΣ | ΤΟΥΧ(ριστο)ΥΕΠΙΠΤΕΑΙ | ΑΣΑΝΕΠΑΥΣΑΤΟΔΕ | ΜΗΝΙΔΕΚΕΝ | ΒΡΙΩΚΓΗΜΕΡΑ | ΚΥΡΙΑΚΗΝΔ ·Γ* Διεπιστώθη ἢ ὑπαρξίς ξυλίνων θρανίων κατὰ τὸν νάρθηκα καὶ ἡ ἀρχικὴ ἐπικοινωνία τούτου πρὸς τὰ ἔξω διὰ πλαγίων θυρῶν πρὸς Β καὶ Ν.

Ἐκ τῶν τυχαίων ἀνακαλύψεων καὶ εὑρημάτων σημειῶ ἀπλῶς ἐνταῦθα τὴν ἀνακάλυψιν κιβωτιστήμου ἐκ πλακῶν τάφου ἑλληνικῶν χρόνων εἰς θέσιν Λίμνη τοῦ Ἀκρωτηρίου Χανίων, ἀτυχῶς συληθέντος, τάφων ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων μὲ πτωχὰ κτερίσματα παρὰ τὸ χωρίον Καλαμᾶ Μυλοποτάμου, λαξευτοῦ διδύμου μνημείου μὲ τετραγώνους θαλάμους καὶ προσβάσεις διὰ χωριστῶν κλιμάκων, πιθανῶς τάφου, κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἐλευθέρης, εἰς θέσιν Ἀγ. Παρασκευῆ δυτικῶς τοῦ χωρίου Πρινὲ Μυλοποτάμου, τὴν ἀνακάλυψιν ἀποθέτου, ὅστις ἀπέδωκεν εἰδώλια καὶ ζώδια τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Ἀξοῦ, κατὰ τὴν περιοχὴν Ἀξοῦ (θέσις Δρακοπήγαδο χ. Φαράτσι Μυλ]τάμου), καὶ ἄλλου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ἀλόϊδες Μυλοποτάμου, ὁπόθεν προέρχεται εἰδῶλιον γυναικὸς καθημένης καὶ κρατούσης ἐπὶ τοῦ ὄμου πίνακα, τὴν ἀνεύρεσιν ὑπὸ ἰδιώτου καὶ παράδοσιν εἰς τὸ Μουσεῖον προτομῆς λέοντος μαρμαρί

νης έλληνορωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς ἐπιθήματος θρόνου, τὴν παράδοσιν θησαυροῦ μικροῦ ἀργυρῶν νομισμάτων μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων παρεδόθησαν 4 δουκάτα καὶ περὶ τὰ 35 μικρὰ ἐνετικά, ἰσπανικά καὶ τουρκικά. Τέλος περισυνελέγησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον δύο ἐκ Λύττου ἀγάλματα, ἓν μαρμαρινόν καὶ ἓν ἐκ πωρολίθου, τῆς θεᾶς Ὑγείας, τὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ εἶχον μεταφέρει εἰς τὸ χωρίον Βαρβάρω, μικρὸς γυμνὸς κορμὸς γυναικός, διασφζόμενος μόνον κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ, ἴσως ἀγάλματος Ἀφροδίτης, ὡραῖον μέγα κιονόκρανον ἐκ Κνωσοῦ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἱκανὰ γλυπτὰ μεσαιωνικῶν (βυζαντινῶν, ἐνετικῶν καὶ τουρκικῶν) χρόνων.

N. ΠΛΑΤΩΝ

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ὁ κ. Νικόλαος Σταυρινίδης, Διευθυντὴς τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου, ἔπαυσε νὰ συμμετέχη τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν» ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτύπώσεως τοῦ παρόντος τεύχους. Ἡ Σ. Ε. καὶ ὁ Ἐκδότης ἐκφράζουν πρὸς αὐτὸν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν ἐπὶ τριετίαν πολύτιμον συμπαράστασίν του πρὸς εὐόδωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ Περιοδικοῦ.